

مجموعه مقالات نهمین همایش ملی اشراق اندیشه مطهر، خانواده و تربیت جنسی
اردیبهشت ۱۳۹۴، ص ۳۰۳-۳۲۴

بررسی و تحلیل ابعاد مختلف تربیت جنسی و مسائل اساسی مرتبط با آن

زهرا اسلامیان / دانشجوی دکتری رشته برنامه ریزی درسی، دانشگاه فردوسی مشهد^۱

محمود سعیدی رضوانی / دانشیار فردوسی مشهد، نویسنده مسئول^۲

ابوالفضل غفاری / استادیار دانشگاه فردوسی مشهد^۳

حسن اسلامیان / دانشجوی دکتری رشته برنامه ریزی درسی، دانشگاه اصفهان^۴

چکیده

تربیت جنسی یکی از پیچیده‌ترین و مهم‌ترین ابعاد تعلیم و تربیت است که در چگونگی شکل‌گیری شخصیت انسان نقش مهمی داشته و بر افکار، عواطف و رفتارهای وی تأثیرگذار است. با نظر به اینکه واکاوی و تحلیل مباحث نظری حوزه تربیت جنسی می‌تواند زمینه ساز روشنگری و تنویر اذهان محققان و علاقه مندان به این حوزه مطالعاتی گردد، در پژوهش حاضر که با هدف بررسی و تحلیل ابعاد مختلف تربیت جنسی و مسایل اساسی مرتبط با آن انجام گردید به ارائه تعاریف و مفاهیم تربیت جنسی؛ ابعاد تربیت جنسی شامل سه بعد بهداشت جنسی، اخلاق جنسی و آینده جنسی؛ دیدگاه‌های مطرح در زمینه‌ی تربیت جنسی شامل: دیدگاه تفریطی نسبت به انگیزه جنسی و مسایل مربوط به آن، دیدگاه معتقد به رواج آزادی جنسی و دیدگاه معتقد به دیدگاه اعتدال در زمینه امور جنسی؛ تربیت جنسی از منظر دین اسلام؛ بررسی نحوه مواجهه با غریزه جنسی در فرهنگ اسلامی و غربی؛ تشریح اهمیت و جایگاه برنامه درسی تربیت جنسی در نظام آموزشی و همچنین به ارائه خلاصه‌ای از اهم مطالعات مرتبط با تربیت جنسی در نظام‌های تعلیم و تربیت دنیا، پرداخته شده است.

کلید واژه‌ها: تربیت، تربیت جنسی، تعلیم و تربیت، برنامه درسی تربیت جنسی.

1 . eslamianz@yahoo.com

2 . saeedy@um.ac.ir

3 . ghaffari@um.ac.ir

4 . eslamian.1362 @yahoo.com

مقدمه

غریزه جنسی یکی از کشش‌ها و تمایل‌های اساسی در انسان است که باید به درستی هدایت شده و به دور از افراط و تفریط، به صورت صحیح ارضا شود. پژوهش‌های متعددی (نظیر پژوهش‌های فرمهبینی فراهانی، ۱۳۸۳؛ دوایی، ۱۳۷۱؛ مهram، ۱۳۸۶؛ نورعلی‌زاده، ۱۳۸۸؛ نصیری، ۱۳۸۱؛ عبدالرحیمی، ۱۳۸۸؛ اسپنس، ۱۳۸۰؛ ...) نشان داده است که چنانچه این غریزه به کلی سرکوب و یا در ارضاء دچار انحراف یا مشکل و اختلال گردد، فرد را از حالت تعادل و تکامل در می‌آورد، بهداشت روانی او را به خطر می‌اندازد و موجب مشکلات در زندگی و امراض روحی، روانی و جسمی و هم‌چنین زمینه‌ساز بروز بسیاری از ناهنجاری‌ها، اختلالات زناشویی، رواج انواع بیماری‌ها از جمله ایدز، سفلیس و... می‌شود و حیات جوامع را به خطر می‌اندازد.

تربیت جنسی از موضوع‌های مهم در حوزه تربیت است و در چگونگی شکل‌گیری شخصیت انسان نقش مهمی داشته و بر افکار، عواطف و رفتارهای وی تأثیرگذار است. در اهداف غایی آموزش و پرورش نیز «رشد همه جانبه شخصیت» مورد نظر است، برای رسیدن به این هدف، تربیت جنسی ضروری است (امین خندقی، ابراهیمی هرستانی، ۲۴۳).

با عنایت به آنچه ذکر شد و با نظر به اینکه بررسی و تحلیل مباحث نظری حوزه تربیت جنسی می‌تواند زمینه‌ساز روشنگری و تنویر اذهان محققان و علاقه‌مندان به این حوزه مطالعاتی گردد در پژوهش حاضر از طریق بررسی و تحلیل منابع معتبر و مطالعات انجام شده در زمینه تربیت جنسی به ارائه تعاریف و مفاهیم تربیت جنسی، ابعاد تربیت جنسی، دیدگاه‌های ارائه شده در زمینه تربیت جنسی، تربیت جنسی از منظر دین اسلام، تبیین پیامدهای عدم رعایت عفاف و عدم خویشتن‌داری جنسی و مطالعات مرتبط با تربیت جنسی در نظام‌های تعلیم و تربیت دنیا، پرداخته شده است.

تعاریف و مفاهیم تربیت جنسی

صاحب‌نظران و اندیشمندان مختلف تعلیم و تربیت و روان‌شناسی، هر یک بر مبنای طرز تلقی و مبادی فکری و معرفتی خود و نیز ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه مورد نظر، تبیین و برداشت خاصی را در زمینه تربیت جنسی ارائه کرده‌اند، که مبین نوع نگاه و رویکرد

آن‌ها نسبت به این حوزه آموزشی و تربیتی است. در مجموع در ارتباط با تربیت جنسی، تعاریف متعددی توسط صاحب‌نظران و محققان ارائه شده که در اینجا به برخی از مهم‌ترین این تعاریف اشاره می‌شود:

- «تربیت جنسی به کلیه اقداماتی اطلاق می‌شود که از دوران اولیه زندگی انسان در جهت رشد متعادل و مناسب انگیزه جنسی انجام شده و هدف آن اطلاع‌رسانی جنسی، کمک به تکامل رفتارهای جنسی، اجرای وظایف جنسی، تداوم و بقای نسل و رسیدن به رحمت، مودت و آرامش در زندگی است.» (رستمی و همکاران، ۱).

- دیفریتاس معتقد است تربیت جنسی، مجموعه اقدامات و تدابیر تربیتی است که شامل آموزش آداب و ضوابط، هدایت، مراقبت و به کارگیری اصول و روش‌های درست، که موجب رشد غریزه جنسی در جهت تعالی و تکامل شخصیت جنسی کودک فراهم گردد و در پیدایش حس زیبا دوستی، هنر عشق ورزیدن، محبت، صمیمیت و ایثار و فداکاری نقش اساسی ایفا کند و بتواند از این غریزه به نحو مطلوب در رشد فردی و اجتماعی استفاده کند

- برخی از صاحب‌نظران برای تربیت جنسی دو معنا یا مفهوم را در نظر می‌گیرند. معنای اول، تربیت جنسی به معنای آموزش نقش‌های متأثر از هنجارهای اجتماعی دخترانه و پسرانه به دانش‌آموزان است. در معنای دوم، تربیت جنسی ارائه و در اختیار گذاشتن اطلاعات ضروری در مورد مسایلی است که به نوعی با غریزه جنسی انسان‌ها مربوط است (متقی فر، ۱۳۸۴).

- تربیت جنسی ارائه سلسله‌ای از اطلاعات ضروری روان‌شناختی، جسمانی و دینی در حوزه زمینه‌های جنسی مرتبط با فرد و به همراه آن ارائه اطلاعات و آگاهی‌هایی به وی در زمینه‌های آشنایی بیشتر با خصوصیات جنس مخالف است (بارنز به نقل از دوایی، ۱۳۸۴).

- «منظور از تربیت جنسی، آموزش آمیزش جنسی نیست، بلکه کلیه مسایل و مباحث مربوط به جنس و جنسیت، آموزش مسایل مربوط به بلوغ (تحول‌های فیزیولوژی و روانی) آموزش عفت و اخلاق، کنترل و تعدیل غریزه جنسی و... را شامل می‌شود» (فرمهبینی فراهانی، ۳).

- کرکلر^۱ معتقد است تربیت جنسی در معنای جامع و فراگیر^۲، خود ناظر بر سه حوزه

1. Crcler

اساسی یعنی: بهداشت جنسی^۳، اخلاق جنسی^۴ و آینده جنسی^۵ است. (سبحانی نژاد و همکاران، ۱۳۸۴).

- وندرماسون (۲۰۰۴) تربیت جنسی را از دشوارترین بخش‌های تربیت می‌داند، زیرا از یک طرف دوران نوجوانی همراه با سرکشی غرایز جنسی بوده و از سوی دیگر، حجب و حیاء والدین در ارائه اطلاعات جنسی به فرزندان، باعث سردرگمی آنان در مورد این مسئله می‌شود.

- معرفی معتقد است تربیت جنسی به کلیه اقداماتی اطلاق می‌شود که از دوران اولیه زندگی انسان در جهت رشد و متعادل و مناسب انگیزه جنسی صورت می‌گیرد و اهداف آن اطلاع‌رسانی جنسی، کمک به تکامل رفتارهای جنسی، کمک به اجرای وظایف جنسی، تداوم و بقای نسل و رسیدن به رحمت، مودت و آرامش در زندگی است (معرفی، ۱۳۷۹).

- در برخی موارد تربیت جنسی به معنای (آموزش جنسی) به کار برده می‌شود در حالی که تربیت جنسی معنای وسیع‌تری دارد. تربیت جنسی نه تنها احساس جنسی را در بر می‌گیرد بلکه دارای ویژگی رشد شخصیت اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی نیز هست (کوچتکوف، ۶).

- تربیت جنسی در یک معنای فراتر از آموزش جنسی، عبارت است از به‌کارگیری شیوه‌هایی برای ایجاد صفات و رفتارهای جنسی سالم و زدودن صفات و رفتارهای جنسی ناشایست در انسان (پورامینی، ۱۹۹).

- تربیت جنسی ارائه یک سلسله اطلاعات ضروری روان‌شناختی، جسمانی و دینی درباره مسایل جنسی مربوط به هر فرد و نیز ارائه اطلاعات و آگاهی‌هایی به فرد در زمینه آشنایی بیشتر با خصوصیات جنس مخالف و هم چنین استفاده از تجارب بزرگسالان در خلال ارتباطات با افراد کم سن و سال است (دوایی و بنی سی، ۱۳۸۴).

- تربیت جنسی در معنایی فراتر از آموزش جنسی، عبارت از به‌کارگیری شیوه‌ای برای ایجاد صفات و رفتارهای جنسی سالم و زدودن صفات های ناشایست در انسان است (پور امینی، ۱۶۸).

2. Comprehensive

3. Sexual Hygiene

4. Sexual Moral

5. Sexual Future

- کالینس^۶ و همکاران (۲۰۰۲) برنامه درسی تربیت جنسی در مقطع متوسطه را در دو طبقه کلی قرار می‌دهند؛ برنامه درسی مبتنی بر تربیت جامع جنسی^۷ و برنامه درسی صرفاً محدود و مقید کننده. در حالی که برنامه مقید کننده صرفاً بر منع روابط جنسی نزدیک تأکید کرده و ارائه و آموزش اطلاعات آگاهی‌های مرتبط با زمینه‌های جنسی به دانش‌آموزان تا قبل از ازدواج امتناع می‌کند، برنامه درسی تربیت جامع - جنسی بر تدریس و آموزش مسایل جنسی ناشی از اقتضاعات دوره بلوغ، ایجاد نگرش‌های مناسب نسبت به امور جنسی، تولید مثل و آگاهی در مورد خطرهای ناشی از بیماری‌های جنسی نظیر ایدز و... می‌کند.

- مطهری (۱۳۷۴) بیان می‌دارد تربیت جنسی در یک معنای فراتر از آموزش جنسی، عبارت است از به کارگیری شیوه‌هایی برای ایجاد صفات و رفتارهای جنسی سالم و زدودن صفات و رفتارهای جنسی ناشایست در انسان.

به هر صورت با تأمل و ژرف نگری در معنا و مفهوم تربیت جنسی می‌توان استنباط کرد، که اگرچه صاحب نظران مختلفی معانی و برداشت‌های متفاوتی را در مورد این مفهوم اراده کرده‌اند، ولی در مجموع می‌توان نتیجه‌گیری کرد که؛ تربیت جنسی به عنوان یکی از کارکردهای مهم نظام آموزشی درصدد انتقال و آموزش و مجموعه‌ای از اطلاعات، آگاهی‌ها و شناخت‌ها، نگرش‌ها و عواطف و قابلیت‌ها و مهارت‌های مربوط به مسایل جنسی است. بدون تردید، محتوا و روش یا چگونگی ارائه این شناخت‌ها، عواطف و مهارت‌ها وابسته به نگاه و رویکرد کلان نظام آموزشی و ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی هر جامعه است (امینی و همکاران، ۵).

ابعاد تربیت جنسی

در حوزه تربیت جنسی سه بعد مورد اتفاق اکثر صاحب نظران این حوزه می‌باشد که به توضیح این سه بعد می‌پردازیم:

بهداشت جنسی: از بروز بیماری‌های جنسی و مشکلات متعددی که بر اثر عدم بهداشت اندام‌های جنسی بوجود می‌آید و اطلاع‌رسانی در خصوص چگونگی تکامل ارگانیزم‌های

6 Collins

7 Comprehensive Sex Education

جنسیتی از قبیل قاعدگی در دختران و بلوغ و علایم آن در پسران و نظایر آن مد نظر است (مک لارن، ۱۹۹۵).

اخلاق جنسی: چگونگی برخورد با انگیزه جنسی، چگونگی اطفاء آن، مهار یا لجام گسیختگی آن و مسایلی از این دست را باید مورد توجه قرار داد.

آینده جنسی: به عنوان سومین بخش اساسی تربیت جنسی فراهم آوردن زمینه مناسب برای فرد به منظور آماده کردن او برای زندگی مشترک همراه با عشق و تفاهم و تشکیل خانواده مهم و اساسی تلقی می شود.

دیدگاه‌های مطرح در زمینه‌ی تربیت جنسی

نکته بسیار مهم و اساسی آن است که تربیت جنسی نیز مانند دیگر شقوق تربیت، هنجاری و وابسته به ملاک‌ها، معیارها، و ارزش‌های حاکم بر جامعه است، و اهداف، مبانی، اصول و روش‌ها و اصولاً چگونگی آن، در یک جامعه نشأت گرفته از نوع نگاه حاکم بر این پدیده در آنجامعه است (جوباری، ۲). به همین سبب از آنجا که دیدگاه‌های مختلفی در مورد اهمیت و توجه و یا عدم توجه به انگیزه جنسی وجود داشته است نظرات متفاوتی نیز در زمینه تربیت جنسی شکل گرفته و به وجود آمده است که به صورت مشخص این نظریات را در سه دسته می توان جای داد:

دسته اول دیدگاهی تفریطی نسبت به انگیزه جنسی و مسایل مربوط به آن دارند و حتی از زناشویی و ازدواج اعراض کرده و از مسایل جنسی با شرم یاد می کنند. روشن است مطابق این دیدگاه پرداختن به امور جنسی و ارضای آن از هیچ طریقی مجاز نیست و لذا سخن گفتن از آموزش جنسی بیهوده است، از جمله ماها ویرا، بنیان گذار آیین «جاینی» و از معتقدان به این تفکر گفته است: «محبت زن بزرگ‌ترین سبب افتنان و ابتلا در این جهان است» (قاسمی، ۱۳۶۹). آثار این نحوه نگرش در دوران حاکمیت قانون کلیسا بر اروپا باز می گردد. لکن عوامل و عقاید مخالف جنسیت در اعصار خیلی قدیم هم وجود داشته است به عنوان مثال رهبانیت و مجرد طلبی در هند (آیین برهمایی^۸، آیین جاینی^۹، آیین بودایی)، رهبانیت و مجرد طلبی در

8 bramanism

9 Jainism

چین، ایران باستان، یونان (مثل مکتب سنیسیسم^{۱۰} یا کلیون)، یهود (مثل فرقه اسنی ها^{۱۱}) (مهرداد، ۱۳۵۷).

در آیین بودایی آمده است که «همه رنج‌ها زائیده و معلول خودخواهی بشر است. اشتیاق به لذایذ جسمانی و میل به بقا و همه هوس‌ها و لذت‌جویی و شهوت‌پرستی، سبب ایجاد رنج‌ها می‌شود. چون علت رنج‌ها، خودخواهی و لذت است» (دوایی، ۱۳۷۱). هم‌چنین در آیین مانی در ایران باستان روح بدبینی نسبت به دنیا و تعلقات مادی و از جمله نفی روابط زناشویی وجود داشته است. (همان). برخی آیین‌ها مانند پروتستان‌های مسیحی رابطه جنسی را ذاتا پلید می‌شمارند، به عقیده این‌ها تنها کسانی به مقام معنوی می‌رسند که تا آخر عمر مجرد زندگی می‌کنند جلوه این نوع دیدگاه را در کاتولیک‌ها نیز می‌توان مشاهده کرد. برخی مشاهیر علم و ادب و رهبران سیاسی نیز از این تفکر پیروی کرده‌اند و از جمله تولستوی (لئون) و مهاتما گاندی نیز در اواخر عمر، معتقد بودند هر نوع آمیزش جنسی شرارت بار است حتی ازدواج (مطهری، ۱۳۸۱).

دسته دوم دیدگاه افراطی در این قضیه دارند و معتقدند که باید جلوی تحریم‌های جنسی گرفته شود و آزادی جنسی رواج داشته باشد. این دیدگاه بر خلاف دیدگاه اول بر ارضای کامل جنسی اصرار دارد. این دیدگاه رویکردی از اخلاق جنسی را مطرح می‌سازد که از آن می‌توان به «ولنگاری جنسی» نام برد (متقی فر، ۱۳۷۸). عوامل زمینه ساز این دیدگاه را می‌توان در عقاید افرادی هم چون زیگموند فروید^{۱۲} روان‌شناس و روان‌کاو اتریشی و برتراند راسل^{۱۳} فیلسوف انگلیسی جستجو کرد. این دسته از دانشمندان علل مشکلات، خشونت‌ها، ناهنجاری‌ها و اضطراب‌های فردی و اجتماعی را ناشی از قید و بندهای جنسی و غرایز سرکوب شده می‌دانستند و به عقیده فروید و اتباع وی، اخلاق جنسی کهن بر اساس محدودیت و ممنوعیت است و آنچه ناراحتی و به سر بشر آمده است از این ممنوعیت‌ها و محرومیت‌هاست (مطهری، ۱۳۷۰). وجود چنین دیدگاهی، زمینه فکری آموزش جنسی در مدارس را به صورتی ناسازگار با کرامت انسانی فراهم آورده است. مانند آنچه در بسیاری از

10 cynicism

11 esseness

12 freuid,s

13 Russell,b

کشورهای غربی در زمینه تربیت جنسی یافت می‌شود؛ تجلی این دیدگاه است. در بیان دلیل؛ این گونه احتجاج می‌کنند که جلوگیری از بروز انگیزه‌های جنسی، باعث به وجود آمدن عقده‌های روانی و عاطفی در فرد می‌گردد و در نتیجه، جرم و جنایت در جامعه گسترش می‌یابد (فروید، ۵۹).

دسته سوم: دیدگاه این دسته در خصوص انگیزه جنسی، دیدگاه اعتدال در این خصوص است. به طور مشخص نظر دین مبین اسلام راجع به انگیزه جنسی به وسیله این دیدگاه مطرح می‌شود. اسلام نسبت به انگیزه جنسی قایل به تعدیل این انگیزه و جلوگیری از بال و پر دادن به آن است و اعتقاد دارد ارضای آن باید در قالب ضوابط شرعی، مبانی و اصول مبتنی بر ارزش‌های دینی باشد (مطهری، ۱۳۸۳). بنابراین در اسلام راجع به اصل غریزه جنسی (انگیزه جنسی) و اعمال آن منعی به چشم نمی‌خورد (قائم‌امیری، ۳۲۱). از دیدگاه اسلام از کارکردهای اساسی غریزه جنسی بقای نسل بشر و حفظ عفت است. اسلام با تربیت جنسی مخالف نیست، توصیه‌های مکرر به والدین درباره آنچه خود باید در مواقع خاص لحاظ کنند و همچنین آنچه باید به فرزندان بیاموزند به طور نمونه: مسایل احتلام، حیض، بلوغ، جدا خوابی فرزندان، تمکین، شرایط زمانی و مکانی آمیزش و مانند آن همه حاکی از توجه اسلام به تربیت جنسی است. دیدگاه اسلام در مورد نحوه ارضای غریزه جنسی، نه مانند دیدگاه اول تفریطی و نه مانند دیدگاه دوم افراطی است. غریزه جنسی در اسلام؛ یک شر و عمل جنسی، یک گناه اضطراری نیست (قائم‌امیری، ۱۳۶۴). لکن موضع اسلام در رابطه با بی‌بندوباری جنسی موضع منع است و در صورت عدم توجه به آن، موضع انتقاد و کیفر است (مطهری، ۱۳۶۲). اسلام به اهمیت حیاتی انگیزه جنسی و تاثیر آن در ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی افراد اشاره کرده و نه تنها آن را قبیح نمی‌داند، بلکه آن را در انسان وسیله‌ای برای کمال و رسیدن به حیات طیبه می‌داند (ثابت، ۲).

توجه با ضابطه به انگیزه جنسی باعث ایجاد محبت و علاقه بین زوجین می‌شود و از این طریق باعث تداوم نسل می‌گردد. در بسیاری موارد بزرگان دین انسان‌ها را به ارضای مشروع و ضابطه‌مند آن سفارش می‌کنند. «دین مبین اسلام وجود غریزه جنسی و توجه مضبوط به آن را وسیله‌ای برای رسیدن به محبت و مودت می‌داند.» (عاملی، ۱۳۶۶: ۱۱۵). اسلام نه تنها میان معنویت و بهره‌مندی از لذات جنسی منافاتی نمی‌بیند، بلکه بهره‌مندی مشروع از این انگیزه را

شرط تکامل معنوی انسان و یکی از بهترین اسباب و وسایل وصول به سعادت واقعی می‌داند.

تربیت جنسی از منظر دین اسلام

مکتب‌ها و نظام‌های مختلف، به تناسب وسعت یا محدودیت خود، تعالیم و دیدگاه‌هایی را نسبت به اخلاق و عدالت جنسی عرضه می‌کنند. از آنجا که ما دین اسلام را آخرین و کامل‌ترین ادیان می‌دانیم و معتقدیم که برای تمامی مسایل زندگی از خرد و کلان، برنامه‌های منظم و حساب شده‌ای دارد، مسلماً معتقدیم برای حفاظت و کنترل یکی از مهم‌ترین انگیزه‌ی وجود آدمی، یعنی غریزه جنسی^{۱۴} نیز برنامه‌هایی دارد. شاید در هیچ آیینی به اندازه اسلام به موضوع تربیت جنسی پرداخته نشده است. برتراند راسل فیلسوف انگلیسی، می‌گوید «در همه آیین‌ها نوعی بدبینی به غریزه و علاقه جنسی یافت می‌شود، مگر در اسلام. اسلام حدود و مقرراتی برای این علاقه وضع کرده، ولی هرگز آن را پلید نشمرده است» (مطهری، ۱۳۷۴).

خداوند در بسیاری از آیات قرآن، انسان‌ها را به بهره‌گیری از لذت‌های مادی و زینت‌های الهی دعوت می‌کند، برای مثال: «قل من حرم زینه الله التي اخرج لعباده والطيبات من الرزق» (اعراف آیه ۳۲). «بگوای پیامبر، کیست آنکه زینت‌های الهی را که خداوند برای بندگان خود بوجود آورده است تحریم و ممنوع کرده باشد!».

در واقع مطالب اسلامی در این مورد، به حق نظامی جنسی را تشکیل می‌دهند که در مقایسه با سایر نظام‌ها، اولاً وسیع‌تر و جامع‌تر است، ثانیاً به دور از افراط و تفریط‌هایی است که در این مورد وجود دارد (رضازاده شیرازی، ۱۳۶۹). از آنجا که دین اسلام، دین اعتدال است در زمینه تربیت جنسی هم یک نظام معتدل قایل است و ضمن اینکه انگیزه جنسی را به عنوان یک نیروی خدادادی مهم می‌شمارد، راه‌های کنترل و مهار آن را نیز مورد توجه قرار داده است (فرمehینی فراهانی، ۱۶). شریعت اسلام، لزوم مراعات و اعتدال و اجتناب از افراط و تفریط را، نه تنها در غرایز و سرايق آدمی، بلکه درباره جمیع شئون حیات دنیوی توصیه می‌کند. نظریه اسلام را می‌توان درباره غرایز در جمله تعدیل غرایز و رهبری امور فطری خلاصه کرد. اسلام نه خواهان طغیان و سرکشی و مرزنشناسی غرایز است و نه حامی سرکوبی آن‌ها، بلکه پیوسته در تعدیل و رهبری آن‌ها می‌کوشد (سبحانی، ۲۸۸).

از دیدگاه اسلام، علاقه به جنس مخالف، میل به ارتباط و آمیزش، یک احساس فطری است و وجود آن در آدمی موجب بقای نسل و حتی کمال وجود ذکر شده است. غریزه جنسی در اسلام یک عمل شر و عمل جنسی یک گناه اضطراری نیست و به صورت یک وسیله و یا ابزار آلوده به انسان داده نشده است، بلکه اعمال مشروع آن عملی مستحب و مورد تاکید اسلام است. اختلاف نظر اسلام با صاحب نظرانی مثل «فروید» در این است که اسلام اجازه نمی‌دهد که فرو نشانندن میل جنسی آزاد و بدون هیچ قید و بندی باشد، بلکه باید به صورت قانونی، مشروع و عقلی درآید. بر اساس بینش اسلامی، ارتباط عادی و متعارف در چارچوب معیارهای اسلامی گناه نیست و اندیشیدن درباره روابط جنسی جرم نیست. ولی برای حفظ مصالح عالی‌تری؛ ضروری است این غریزه اولاً تحت قید و مقرراتی در آید و ثانیاً زندگی منحصر به آن نباشد؛ زیرا آدمی را در جهان، وظایف دیگری نیز هست، انسان تنها غریزه جنسی نیست، روح و روان هم دارد، پس باید به همه جنبه‌ها رسید» (امیری، ۱۳۶۱).

به طور خلاصه این‌که تربیت جنسی در اسلام، بر جهان‌بینی اسلام درباره ماهیت انسان و رابطه او با خالق مبتنی است. اسلام جهت و بستر ارضای انگیزه جنسی را به صورتی کنترل شده و روش‌مند تعیین می‌کند (شیخ عبدالمعبود، ۹۸).

بررسی نحوه مواجهه با غریزه جنسی در فرهنگ اسلامی و غربی

از دیدگاه اسلام غریزه جنسی از نشانه‌ی پلیدی و زشتی به شمار نمی‌آید، بلکه مایه کمال، سکون و رسیدن به محبت و مودت است (روم، آیه ۲۱). در شریعت اسلام، لزوم مراعات اعتدال و اجتناب از افراط و تفریط در بحث‌های یک بحث اساسی و کلیدی است. «اسلام شئون جنسی انسان را نادیده نگرفته سرکوب نیروی جنسی را به هیچ روی روا نداشته است. در برخورد با این غریزه، روح حاکم بر جامعه ایرانی که برخاسته از تعالیم اسلامی است، مبین آن است که در اسلام به اصل موضوع غریزه جنسی و اعمال متعاقبش با دیدگاه منع نگاه نشده است» (قائم‌امیری، ۳۲۱).

از سوی دیگر، آزادی بی‌حد و مرز جنسی نیز جایگاهی در فرهنگ اسلامی - ایرانی ندارد. پس رویه اسلام در برخورد با این غریزه، رعایت اعتدال است. اسلام برای این غریزه ارزش قایل است و بدین سبب، قواعد و ضوابط خاصی برای برخورد با آن پیش‌بینی کرده است که

بررسی و تحلیل ابعاد مختلف تربیت جنسی و مسائل اساسی مرتبط با آن

۳۱۳

محوری‌ترینش، ارضای این غریزه در قالب تشکیل خانواده است. در اسلام، جذابیت جنسی زنان در بستر روابط زناشویی تعریف شده و بر لزوم آراستگی زن و شوهر در برابر یکدیگر تأکید شده است و نیز از ازدواج به عنوان وسیله‌ای برای تقرب به خداوند یاد شده و ازدواج کردن بر عذب ماندن و باکرگی ترجیح داده شده است. «در واقع، زیبایی و جذابیت جنسی در اسلام یک نعمت محسوب می‌گردد، لیکن تفاوت آن با دیدگاه غرب در این است که جذابیت جنسی در اسلام یک ارزش صرفاً زناشویی است، اما در غرب علاوه بر ارزش زناشویی، ارزش اجتماعی نیز محسوب می‌گردد» (قدیری ایبانه، ۱۵). در مسیحیت قدیم، رهبانیت جنسی و مجرد ماندن وسیله‌ای برای تقرب به خداوند به حساب می‌آمد و همین اساس، مجرد ماندن کشیشان و راهبان زن مرجح بوده و هست، که البته رسوایی‌هایی را هم حتی در بین مقامات ارشد مسیحی (پاپ) سبب شده است که از جمله آن می‌توان به زندگی پاپ الکساندر بورجا^۵ اشاره کرد. «وی معشوقه‌های فراوان داشته است. یکی از معشوقه‌های وی دخترش بوده که از وی دختر به دنیا آورده است. به عبارتی، دخترش در عین حال نوه‌اش هم بوده است». (همان). این موضوع به خوبی نتیجه رهبانیت جنسی را معلوم می‌کند. اما در سوی دیگر، مسئله آزادی جنسی تبعات وحشتناکی را به خصوص برای زنان و خانواده‌ها به ارمغان آورده است. «جدیدترین آمار نشان می‌دهد که پنجاه هزار دختر پانزده ساله و سی و یک هزار دختر سیزده تا چهارده ساله بریتانیایی در سال ۲۰۰۶-۲۰۰۷ برای درمان‌های ضد بارداری به کلینیک‌های پزشکی مراجعه کرده‌اند» (همان، ۱۱۰).

این مقایسه کوتاه، نشان می‌دهد که افراط و تفریط روش مناسبی برای برخورد با این غریزه نیست.

اهمیت و جایگاه برنامه درسی تربیت جنسی در نظام‌های آموزشی

در مورد پیشینه و سابقه آموزش جنسی در مدارس، اطلاعات چندانی از پیش از جنگ جهانی دوم تا سال ۱۹۳۹ در دسترس نیست. احتمالاً پیش از جنگ جهانی دوم، این گونه آموزش‌ها از نظر قانونی ممنوع بوده است. اما احتمال دیگر آن است که آموزش جنسی در آن زمان، بیشتر متوجه دختران بوده و از احساسات نوع دوستانه سرچشمه می‌گرفته، با این هدف

که از سقوط دختران جوان در موقعیت‌های نامطلوب جلوگیری شود. هدف اصلی آموزش جنسی پس از جنگ جهانی دوم، ممانعت از گسترش امراض مقاربتی، به ویژه سیفلیس و سوزاک بوده است. بررسی متون درسی آن زمان، مثلاً دستگاه تولید مثل خرگوش‌ها یا گرده افشانی گیاهان گل‌دار، حاکی است که بسیاری از مدارس در سال ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ در باب آموزش جنسی با احتیاط سخن گفته‌اند (فرمهینی فراهانی، ۱۳۸۳). آموزش جنسی در دهه هفتاد، از پایه دگرگون شد و در درس زیست‌شناسی، درباره دستگاه تولید مثل مفصلاً بحث شد. علاوه بر این، در این سال‌ها شیوه‌های جلوگیری از بارداری به صورت گسترده آموزش داده می‌شد. در این دوره بیشتر بر ارائه دقیق اطلاعات تاکید می‌شد و هدف از طراحی برنامه‌های آموزش جنسی، کاهش نا آگاهی، جرم و خیانت، شرم و حیا و اضطراب و نگرانی بود. در دهه هشتاد، آموزش جنسی با اهداف گسترده‌تری دنبال شد. استقبال فزاینده از اندیشه «فمینیستی»^{۱۶} منجر به افزودن برنامه‌هایی شد که شاگردان را به بررسی نقش زنان و مردان در جامعه تشویق می‌کرد. هدف آن بود که دانش‌آموزان اصل تفاوت‌های جنسی و هم‌چنین میزان آن را درک کنند. هم‌زمان با آن، برنامه‌های آموزش جنسی اهدافی از قبیل کسب مهارت برای تصمیم‌گیری، برقرار کردن رابطه با دیگران، ایفای نقش پدری و مادری و تعیین خط مشی در زندگی شخصی را دنبال می‌کرد. آزادی‌های جنسی در این دهه، باعث نگرانی و هراس والدین شد و شیوع بیمار ایدز به این نگرانی دامن زد. سراسیمگی در وضع قانون و صدور بخش نامه‌های دولتی در خصوص آموزش جنسی، که تا امروز هم ادامه دارد، ثابت کرده است که برنامه آموزش جنس نباید تهی از ارزش‌های اخلاقی باشد (همان).

در ارتباط با فرایند تربیت جنسی، نقش مدرسه و به طور کلی نظام آموزشی بسیار حساس و مهم است. امروزه در بیشتر نظام‌های تربیتی، کم و بیش برنامه‌های آموزش جنسی وجود دارد. محتوای این برنامه‌ها در بین نظام‌ها و حتی در داخل یک نظام آموزشی باهم متفاوت است. «کشورهایی مثل سوئد، نروژ، آمریکا و آلمان از اولین کشورهایی هستند که به این مقوله پرداخته‌اند. این کشورها در زمینه تربیت جنسی از طریق کتب درسی، سابقه طولانی نود ساله دارند، ولی اینکه آیا تربیت جنسی منجر به رفتارهای جنسی مجاز اجتماعی می‌شود یا خیر، به کیفیت آموزشی جنسی که به وسیله متولیان امر مانند والدین و معلمان که مسئول ارائه این

نوع آموزش هستند، بستگی دارد.» (لوی، ۱۹۹۱، ص ۱۷).

فقدان توافق جمعی در مورد آموزش جنسی در مدارس و کمبود استراتژی‌های مشخص در مدیریت رفتارهای جنسی دانش‌آموزان در محیط مدرسه، مطالعه سیستماتیک ابعاد مختلف موضوع را الزامی می‌سازد. (ابوالقاسمی، مرقایی خوبی، تقدیسی، ۱۳۸۹). امروزه که فاصله بلوغ تا ازدواج بیشتر شده است، باید نوجوان را از مسایل خاص بلوغ و سپس ازدواج آگاه ساخت و اطلاعات و هشدارهای لازم در زمینه مفاسد اجتماعی و بروز انحراف را در اختیار وی گذاشت. امروزه نوجوانان در سطح دنیا با شیوع وسایل براگیزنده جنسی مواجه هستند. جوانان ما هم کم و بیش از مواجهه با این وسایل مصون نمانده‌اند. تلویزیون، ویدیو، ماهواره و... وسایلی هستند که فرایند دستیابی به اطلاعات جنسی را تسهیل نموده‌اند (فرمهینی فراهانی، ۱۳۸۳).

چنانچه سطح آموزش عمومی ارتقا نیابد و فقر فرهنگی بر جامعه سیطره داشته باشد؛ بحران جنسیت خواهد توانست تمام رگه‌های جامعه را در بر گرفته و ارزش‌های اجتماعی را تغییر دهد و اقشار انسانی را درگیر معضلات خود گرداند و به مرور زمان زیربناهای ساختاری و هنجارهای ارزشی جامعه را تهدید نماید (عبدالرحیمی، ۱۳۸۸).

به گونه‌ای که امروزه متأسفانه روند آمار ازدواج و طلاق‌های ثبت شده کشور از سال ۷۹ تا ۸۴ بیانگر این است که نرخ خام ازدواج بین سال‌های ۷۹ تا ۸۴ افزایشی نه چندان پرسرعت داشته، در حالی که در مقابل برای طلاق این افزایش بین سال‌های یاد شده قابل توجه است (علیزاده، ۱۳۸۵).

در همین زمینه بررسی شیوع و خصوصیات موارد جرایم جنسی در مراجعین زن ارجاع شده به سازمان پزشکی قانونی کشور «واحد تهران - مرکز» در نیمه سال ۱۳۷۸ نشان می‌دهد که از نظر سنی اکثر این افراد در سنین بلوغ و نوجوانی بوده و مجموع عوامل اجتماعی خانوادگی، روانی، تربیتی و فرهنگی و... در بروز جرایم جنسی دخیل بوده که در پیشگیری و ریشه‌کنی این جرایم باید به آن‌ها توجه نمود (توفیقی، موسی‌پور، نعمت‌اللهی، ۱۳۸۰).

در حقیقت می‌توان نتیجه گرفت که اگر برنامه‌های درسی به نیازهای نوجوان و پدیده بلوغ توجه نکند، این پدیده خود به خود در مسیر زندگی بدون انتخاب احسن صورت خواهد

گرفت زیرا نوجوان نسبت به این مسایل حساس و کنجکاو است و پی یافتن اطلاعاتی در این زمینه است. در نتیجه از دوستان و منابع دیگر، مسایل مبتدل و اطلاعات غلط را بی موقع کسب می کند که باعث انحراف جنسی می گردد. با توجه به این مباحث توجه به تربیت جنسی در برنامه درسی ضروری می باشد (ابراهیمی هرستانی، ۱۵).

نگاهی گذرا به مطالعات مرتبط با تربیت جنسی در نظام های تعلیم و تربیت دنیا

مک فدین^{۱۸} (۲۰۰۴) در پژوهش خود، به بررسی وضعیت تربیت جنسی در مدارس کشور اسکاتلند پرداخته و فقدان یک رهبری درست و آگاهانه و عدم وجود نگاه راهبردی و هماهنگ در نظام آموزشی اسکاتلند را به عنوان عوامل اصلی نامناسب بودن جایگاه تربیت جنسی این کشور ارزیابی می کند.

سیلوا و راس^{۱۹} (۲۰۰۳) نیز در تحقیق خود، به ارزشیابی تاثیرات برنامه تربیت جنسی مبتنی بر مدرسه به دانش آموزان فقیر و محروم در کشور شیلی پرداخته و آن را بسیار مثبت ارزیابی می کنند.

در گزارشی که در سال ۱۹۹۱ منتشر شد مشخص گردید که ۸۷ درصد آمریکایی ها با آموزش مسایل جنسی موافق هستند (جلالی آریا و همکاران، ۱۳۸۴).

تحقیق دیگری در امریکا در مورد تربیت جنسی شده است، حاکی از آن است که میان نوجوانانی که بین سنین ۱۳ تا ۱۹ سال، میزان حاملگی های ناخواسته و بیماری های مقاربتی هم چون ایدز در حال افزایش است و مطالعات نشان می دهد که تنها ۱۰٪ از کسانی که دچار حاملگی ناخواسته شده اند، از اطلاعات جامع جنسی برخوردار بوده اند. والدین در این مطالعه، از آموزش جنسی در مدارس حمایت کرده اند. (گابریل، ۱۹۹۲).

در مدارس سوئد و نروژ، هر ساله معلمان مدارس هزاران مقاله در زمینه ی تربیت جنسی دانش آموزان خود نوشته و از این طریق اقدام به افزایش هر چه بیشتر اطلاعات جنسی نوجوانان می کنند (همایی و همکاران، ۱۳۸۴).

18 Mcfadyen

19 Silva & Ross

روس^{۲۰} (۲۰۰۰) اذعان می‌کند که در کشورهای سوئد و دانمارک، مدارس بالاترین نقش را در تربیت جنسی کودکان و نوجوانان ایفا می‌کنند. از سوی دیگر، در تحقیق خود به طور مستند نشان می‌دهد که درصد بالایی از معلمان (۷۰٪) معتقدند که آموزش ایدز و راه‌های انتقال آن باید در برنامه درسی دوره ابتدایی گنجانده شود.

آریسو^{۲۱} (۲۰۰۹) نیز در پژوهش خود در زمینه‌های تاریخی، اجتماعی و سیاسی تربیت جنسی را در جامعه مدرن چین امروز بررسی کرده و اذعان می‌کند که تربیت جنسی از اواخر دهه ۱۹۸۰ به دلیل اهمیت روز افزون خود در نظام آموزشی چین مورد توجه جدی قرار گرفت.

در مدارس میسوری آموزش جنسی در ۱۱/۸ درصد مناطق در قالب یک درس آزاد و در ۸۸/۲ درصد از نواحی به عنوان بخشی واحدی در کلاس‌های بهداشت تدریس می‌شود. نتایج نشان می‌دهد که فقدان یا حضور خط مشی‌ها یا برنامه درسی مربوط به آموزش جنسی و آموزش والدین تأثیر چندانی در کاهش حاملگی‌های ناخواسته نداشته است (سارا^{۲۲}، ۱۹۹۵).

در مدارس نیجریه، نتایج حاکی از آن بوده است که گذاشتن کتابچه‌ای تحت عنوان «آماده سازی برای بلوغ» در مدارس (به شکلی آزمایشی) باعث آثار مثبت فراوانی بوده و اطلاعات دانش‌آموزان را به میزان زیادی افزایش داده است (آمو^{۲۳}، ۱۹۹۲).

زیمرن و همکاران (۲۰۰۸) در پژوهشی از مدارس خواستند تا یکی از سه برنامه زیر را در مطالعه‌ای شبه تجربی و دخالتی تدریس کنند: برنامه استاندارد مدارس درباره ایدز و پیشگیری از بارداری، برنامه آموزشی کاهش ریسک یا نسخه تغییر یافته از برنامه کاهش ریسک که برای افراد شدیداً احساسی و کسانی که بدون ریسک تصمیم می‌گیرند سازگار سازی شده بود، به این نتیجه رسیدند که تفاوت مشهوری در تأثیر نسخه معمول و سازگار شده کاهش ریسک برای کل جامعه آماری یا برای افراد شدیداً احساسی و کسانی که بدون فکر تصمیم می‌گیرند، به صورت جداگانه وجود نداشت. دانش‌آموزان از هر دو گروه دخالتی؛ در کوتاه مدت رشد دانشی داشتند. دانش‌آموزانی که تحت برنامه استاندارد مدرسه‌شان قرار گرفتند بیش از آنهایی

20 Rus

21 Aresu

22 sarah.w.j

23 omu.f.e

که در یکی از برنامه‌های دخالتی شرکت داشتند به سمت تماس جنسی گرایش داشتند. (نقل از ابراهیمی، ۵۰).

از سوی دیگر پژوهش فرناندز و ویه ریرا^{۲۴} (۲۰۰۸) بیانگر ناتوانی و مشکلات مختلف والدین و خانواده‌ها در زمینه تربیت جنسی فرزندان خود و درخواست و انتظار آنها از مرکز آموزشی برای توجه به این حوزه است. پژوهشگران مذکور بر مبنای دیدگاه‌های والدین گزارش کرده‌اند، که آن‌ها نسبت به انتقال آموزش مسایل جنسی به فرزندان خود دارای اعتماد و اطمینان کافی نبوده و ترجیح می‌دهند که مدارس و معلمان حرفه‌ای این کار را انجام بدهند. مطالعه فرا تحلیلی کربی^{۲۵} و همکاران (۲۰۰۶) از ۸۳ پژوهش انجام گرفته در مورد تأثیرات برنامه‌های تربیت جنسی در کشورهای مختلف جهان، نشانگر موفقیت آمیز بودن اکثر این برنامه‌ها بوده است. در واقع پژوهشگران مذکور گزارش کرده‌اند که دو سوم این برنامه‌ها به نحوی چشم‌گیر، سوء رفتارهای جنسی را اصلاح کرده و باعث کاهش رفتارهای مخاطره آمیز جنسی شده‌اند.

پژوهش هائلو^{۲۶} و همکاران (۲۰۰۶) ظرفیت‌های اینترنت برای تربیت جنسی را مورد توجه قرار داده و بر استفاده مراکز آموزشی از ابزار اینترنت جهت افزایش سطح دانش و آگاهی جنسی، بهداشت جنسی و تغییر نگرش‌های آنان نسبت به امور جنسی تأکید می‌کند. مک کی و هالویتی^{۲۷} (۱۹۹۷) در پژوهش خود بیان می‌کنند که درصد بالایی از جوانان (۸۹٪) معتقدند که مدارس به عنوان منبع اصلی باید در زمینه بهداشت جنسی آموزش‌های لازم را به دانش آموز ارائه دهد.

آیسنبرگ^{۲۸} (۱۹۹۷) در تحقیق خود نشان می‌دهد که دانش آموزان مورد مطالعه خواهان گنجاندن تربیت جنسی در مدارس بوده و آن را برای مقابله و برخورد صحیح با دوره بلوغ می‌دانند. هم چنین این پژوهش تأکید می‌کند که مقدمات آموزش‌های جنسی باید قبل از نوجوانی شروع و به سوال‌ها و ابهام‌های نوجوانان صادقانه پاسخ داده شود.

24 Fernandes & Vierira

25 Kirby

26 Hualou

27 Mc Kay & Holowaty

28 Eisenberg

نتایج پژوهش فیشر و فیشر^{۲۹} (۱۹۹۲) نشان می‌دهد که آموزش بهداشت جنسی هنگامی بیشترین کارایی را دارد که فقط جنبه اطلاع‌رسانی صرف نداشته باشد بلکه باید شامل فرصت‌های انگیزشی و ایجاد مهارت^{۳۰} باشد.

در پژوهش سنتلا و همکاران (۲۰۰۱) نشان داده شد که رد و بدل کردن اطلاعات جنسی در بین دانش‌آموزان دارای دامنه وسیعی می‌باشد و آن‌ها این مسایل را به راحتی در بین خود بیان می‌نمایند اما اکثریت این اطلاعات غیر واقعی و ناقص می‌باشد و ارتباط با جنس مخالف یکی دیگر از روش‌های کسب اطلاعات در دانش‌آموزان سنین بالاتر بوده است.

نتیجه‌گیری

غریزه جنسی از غرائز اصلی نیرومند انسانی و عامل اصلی ارتباط مرد و زن و از مهم‌ترین جنبه‌های شخصیتی است که بر بسیاری از ابعاد و زوایای زندگی آدمی و بر رفتار، گفتار و کردار او تأثیر می‌گذارد. این غریزه در چگونگی شکل‌گیری شخصیت فردی، شاکله اجتماعی و نیز بر اندیشه، زبان و بر بنیادها و نهادهای اجتماعی تأثیر گذار است. از این رو ارضاء، هدایت و تنظیم و تعدیل آن لازم و ضروری است و چشم‌پوشی از این امور اصل فرایند تربیت را ناکارآمد، ناقص و بی‌ثمر می‌سازد. با توجه به ویژگی‌های عصر حاضر و اقتضائات مرتبط با پیشرفتهای فناوری و اطلاعات و حمله‌های شدید فرهنگی از سمت کشورهای غربی در زمینه مسایل جنسی و هم‌چنین وجود ولنگاری‌های جنسی در میان نوجوانان و جوانان، لزوم توجه به تربیت جنسی و ارائه آگاهی‌های مفید به مخاطبان در این زمینه بسیار جدی به نظر می‌رسد. از آنجایی که خانواده‌ها در امر تربیت جنسی با محدودیت‌هایی مواجه هستند و از طرفی آگاهی‌های لازم و صحیح را در این زمینه ندارند، نظام تعلیم و تربیت کشور که دانش‌آموزان قسمت اعظمی از وقت خود را در حساسترین دوران زندگی خویش یعنی نوجوانی را در آن می‌گذرانند، محل مناسبی برای ارائه‌ی این آموزش‌ها و آگاهی‌های سازنده می‌باشد.

همانظوری که اشاره شد نظام‌های تعلیم و تربیت در کشورهای مختلف جهان تربیت جنسی را به عنوان یکی از جنبه‌های تربیت انسان مهم دانسته و آن را در مرکز آموزش‌ها و

29 Fisher & Fisher

30 Motivational and Skill Building Opportunities

برنامه‌های آموزشی خود قرار داده‌اند. اما در این میان نظام تعلیم و تربیت کشورمان به نظر می‌رسد بمانند دیگر کشورها به مسئله تربیت جنسی در برنامه‌های تربیتی خود نپرداخته و جای خالی آن احساس می‌شود. از آنجایی که کشور ما یک کشور اسلامی است و دین اسلام هم تأکیدات فراوانی در زمینه توجه به مسایل جنسی و تربیت صحیح آن دارد، لذا توصیه می‌گردد که جایگاه آن در نظام تعلیم و تربیت کشورمان پررنگ‌تر گردد و برنامه‌ریزان و اندرکاران امر توجه ویژه‌تری به این مسأله داشته باشند. امید است با تربیت نوجوانانی پاک، سالم و آگاه؛ زمینه را برای کمال و شکوفایی استعدادهای آنان فراهم آوریم.

منابع

قرآن کریم.

ابراهیمی هرستانی، اصغر، *واکاوی برنامه درسی مغفول در تربیت جنسی دانش آموزان پسر مقطع راهنمایی تحصیلی*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی: مشهد، ۱۳۹۱.

ابوالقاسمی، ناریا، عفت السادات مرقاتی خوبی، محمدحسین تقدیسی، «تبیین تربیت جنسی دانش آموزان ایرانی از دیدگاه مربیان بهداشت مدارس ابتدایی»، *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی*، ۶ (۲)، ۲۷-۳۹. (۱۳۸۹).

اسپنس، سوزان، *درمان اختلالات جنسی*، ترجمه حسن تونزنده جانی، تهران: پیک فرهنگ، ۱۳۸۰. امین خندقی، مقصود و ابراهیمی هرستانی، «تحلیلی بر رویکرد ناظر بر تربیت جنسی از منظر اسلام»، بر مبنای پژوهش‌های انجام شده در این زمینه و تبیین دلالت‌های آن بر نظام برنامه درسی آموزش و پرورش، *مجموعه مقالات، جنسیت از منظر دین و روانشناسی*، اول، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۹۰.

امینی، م. پاشایی، ر؛ تمنایی فر، م، «بررسی ضرورت وجودی و چگونگی توجه به تربیت جنسی در برنامه درسی مقاطع»، *مجله علمی پژوهشی «برنامه درسی»*، ۱ (۱)، ۲۰۲-۱۷۰. (۱۳۹۰). پورامینی، محمدباقر، «تربیت جنسی در سیره نبوی»، *فصل‌نامه تربیت اسلامی* (ویژه تربیت جنسی)، تهران، ۳ (۸)، (۱۳۸۴).

توفیقی، ح؛ موسی پور، ف؛ نعمت‌اللهی، ز، «بررسی شیوع و خصوصیات موارد جرائم جنسی در مراجعین زن ارجاع شده به سازمان پزشکی قانونی کشور؛ واحد تهران- مرکز در نیمه سال (۱۳۷۸)»، *مجله علمی پزشکی قانونی*، سال هفتم، ۲۵، ۱۰-۴. (۱۳۸۰).

۳۲۱ | بررسی و تحلیل ابعاد مختلف تربیت جنسی و مسائل اساسی مرتبط با آن

ثابت، حافظ، اصول و روش‌های تربیت جنسی در اسلام، پایان نامه کارشناسی ارشد، قم، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۲.

جلالی آریا، ک؛ ناهیدی، ف؛ امیرعلی اکبری، ص؛ علوی مجد، ح، «زمان و روش آموزش مسایل جنسی از دیدگاه والدین و معلمان شهرگران»، دومین کنگره خانواده و مشکلات جنسی، تهران: دانشگاه شاهد، ۱۳۸۴.

حر عاملی، محمد بن حسن، وسایل الشیعه، ترجمه شیخ علی صحت، تهران: ناس، ۱۳۶۶.
دفریتاس، ک، کلیدهای آموزش و مراقبت از سلامت جنسی در کودکان و نوجوانان، ترجمه سارا رئیسی طوسی، تهران: صابرین، ۱۳۸۲.

دوایی، م، تربیت جنسی در اسلام، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد، ۱۳۷۱.
دوایی، م؛ بنی سی، پ، «تربیت جنسی در اسلام»، دومین کنگره خانواده و مشکلات جنسی، تهران: دانشگاه شاهد، ۱۳۸۴.

رستمی، م؛ ایرانفر، ش؛ یاری، ن؛ جلیلیان، ن، «بررسی دیدگاه دانشجویان درباره چگونگی افزایش آگاهی جنسی جوانان دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه»، دومین کنگره خانواده و مشکلات جنسی، تهران: دانشگاه شاهد، ۱۳۸۴.

رضازاده شیراز، فاطمه بیگم، نظام تربیت جنسی کودک در اسلام، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، رشته علوم تربیتی، ۱۳۶۹.

سبحانی نژاد، م؛ همایی، ر؛ علین، ح، «بررسی تحلیل سبک تربیت جنسی خانواده‌های شهر تهران»، روانشناسی پژوهش و مشاوره، ۲۱ (۶)، ۴۸-۲۷، (۱۳۸۶).

سبحانی، جعفر، منشور جاوید، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۴.
عبدالرحیمی، ع، «آسیب شناسی مسایل جنسی و ضرورت آموزش‌های اجتماعی پیشگیرانه»، مجموعه چکیده مقالات پنجمین همایش مشاوره اسلامی. همایش ملی مشاوره خانواده و بهداشت جنسی، اردیبهشت. تهران: اندیشه ماندگار، ۱۳۸۸.

عبدالمعبود، شیخ، «کاووشی در آموزش جنسی، با نگرش اسلامی»، ترجمه غلام رضا متقی فر، مجموعه مقالات تربیت جنسی، قم: گروه پژوهشی تعلیم و تربیت اسلامی، ۳، ۸، ص ۹۸، (۱۳۸۳).

علیزاده، مرجان، «بررسی روند آمار ازدواج و طلاق‌های ثبت شده در کشور از سال ۷۹ تا ۸۴»، فصلنامه جمعیت، ۳۳-۴۹، ۱۳۸۵.

فرمهبینی فراهانی، محسن، «برنامه ریزی آموزشی و درسی»، تهران، جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۴.
_____، دیدگاه اسلام در مورد تربیت جنسی و ارائه رئوس مطالب برای انواع

آموزش در کتب درسی، تهران مرکز مطالعات تربیت اسلامی معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۰.

_____، «محتوای مناسب برای تربیت جنسی در کتب درسی دوره متوسطه»، دو ماه نامه علمی پژوهشی دانشگاه شاهد، ۱۱ (۹)، ۱۴-۱ (۱۳۸۳).

قائمی امیری، علی، مجموعه بحث‌ها در زمینه خانواده و تربیت کودک، تهران: امیری، ۱۳۶۴.
قدیری ایبانه، محمد حسن، «کتاب الکترونیکی زن در اسلام و غرب»، خرداد ۱۳۹۰، برگرفته از سایت WWW.GHADIRI.IR. (۱۳۹۰).

کاکو جویباری، علی اصغر، مجموعه مقالات تربیت جنسی، قم: تربیت اسلامی پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۸۳.

کوچتکف، و ؛ لایبیک، م، روانشناسی و تربیت جنسی کودکان و نوجوانان، ترجمه محمد تقی زاده، تهران: مرکز، ۱۳۶۹.

متقی فر، غلامرضا، «کاوشی در باب آموزش جنسی در مدارس»، مجله معرفت، ۴۲، ص ۳۲ (۱۳۷۸).
محمد قاسمی، حمید، اخلاق جنسی از دیدگاه اسلام، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق، ۱۳۶۹.

مطهری، مرتضی، اخلاق جنسی از دیدگاه اسلام، تهران: صدرا، ۱۳۷۰.

_____، اخلاق جنسی در اسلام و جهان غرب، چاپ: شانزدهم: صدرا، ۱۳۸۱.

_____، مسأله حجاب، تهران: صدرا، ۱۳۶۲.

_____، نظام حقوق زن در اسلام، چاپ بیست و یکم، تهران: صدرا، ۱۳۷۴.

معرفی، ا. «تربیت جنسی. تربیت فراموش شده»، نشریه تربیت، ۷۹، ۳۹-۴۳ (۱۳۷۹).

مهرام، بهروز، «بررسی محتوای کتب درسی دوره‌های راهنمایی و متوسطه از حیث تربیت جنسی»، مجله خانواده و سلامت جنسی، ۱۳۸۶.

مهرداد، مهرین، فلسفه شرق، چاپ پنجم، تهران: موسسه مطبوعاتی عزایی، ۱۳۵۷.

نصیری، معصومه «کج‌روی جنسی، علل و زمینه‌های آن»، نشریه علوم اجتماعی «رفاه اجتماعی»، ۵ (۱۸)، ۲۳۸-۲۲۱ (۱۳۸۱).

نورعلی زاده، میانجی، م؛ رسول زاده طباطبایی، س و همکاران، «دختران و زنان در معرض آسیب‌های اجتماعی (در مسایل جنسی)»، کارگروه همایش اسلام و آسیب‌های اجتماعی، تهران: سازمان بهزیستی کل کشور، ۱۳۸۷.

Aresu, Alessandra. (2009). *Sex Education in Modern and Contemporary China*:

Interrupted Debates Across the Last Century. International Journal of Educational Developments. 29(5): 532- 541.

Collins, Chris. Alagiri, Pria. Summers, Todd. (2002). *Abstinence Only VS. Comprehensive Sex Education: what are the arguments? What is the evidence?* AIDS Research Institute University of California. San Francisco. Policy Monograph Series. Available at: <http://www.associatedcontent.com>.

Eisenberg, Marla E. (1997). *View Points of Based Sexuality Education. Journal of School Health.* 67:322-326.

Fernandes, Vieira. Vieira, Xiaviev R. (2008). Evaluation of Parents as Partners in Sex Education. *Journal of Sexologies.* 17 (1): 154.

Fisher, J. D. & Fisher, W. A. (1992). Changing AIDS-Risk Behavior. *Psychological Bulletin* 111. 435-474.

Fadyen, J. (2004). Teaching sex Education: Are Scottish School Nurses Prepared for the Challenge? *Nurse Education Today.* 24(2): 113- 120.

MCKay, A. & Holowaty, P. (1997). Sexual Health Education: A Study of Adolescents Opinions, Self-Perceived Needs and current and Preferred Sources of Information. *The Canadian Journal of Human Sexuality,* 6: 29-38.

Hua- Lou, Chao. Zhao, Quan & Gao, Er-sheng. (2006). Can the Internet Be Used Effectively to Provide Sex Education to Young People in China? *Journal of Adolescent Health,* 39 (5): 720-728.

Kirby, Douglas. Laris. B. A. & Roller, Lori A. (2006). Sex and HIV Education Programs: Their Impact on Sexual Behaviors of Young People Throughout the world. *Journal of Adolescent Health,* 40(3): 206- 217.

Lewy, Arie. (1991). *The International Encyclopedia of Curriculum.* Oxford. Pergamon Press.

Maclaren, A. (1995). Primary care for women. comprehensive sexual health assessment. *Journal of Nurse- midwifery,* 40(2), 104-119.

Sentelli, J. s. Kaiser, j. Hirsch .l (2001).Initiation of sexual intercourse among middle school adolescents. *Journal of Adolescent Health*, Vol24(2),200-211.

Sarah.w.j(1995). Policies and curriculum in Missouri public school. *School Health Education*, 65(8), pp,302-303.

Silva, Monica. Ross, Ines. (2003). Evaluation of a School- Based Sex Education Program for Low Income Male High School Students in Chile. *Journal of Evaluation and Program Planning*, 26 (1): 1-9.

Gabreal,Laguerica(1992). *Exploring paternal attitude toward Knowledge and values ine rporated in public school sex education*. California state university Long Beach.

Rus, G. (2000). *Sexual Health*. New York. Hal-Jack Publishing Co.

Sentelli, J. s. Kaiser, j. Hirsch .l (2001).Initiation of sexual intercourse among middle school adolescents. *Journal of Adolescent Health*, Vol24(2),200-211.

Vandermassen,G. (2004) . *sexual selection: A tale of male bias and feminist denial*.*Europen Journal of womens studies*, 11(1),2-26.

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

عضویت در خبرنامه

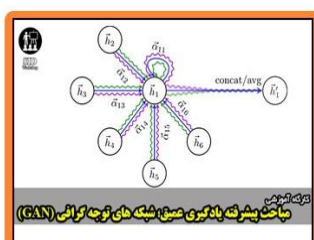

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

کارگاه آنلاین کاربرد نرم افزار SPSS در پژوهش

مباحث پیشرفته یادگیری عمیق؛ شبکه های توجه گرافی (Graph Attention Networks)

کارگاه آنلاین مقاله نویسی ISI و IEEE و ویژه فنی و مهندسی